

Смульсон М.Л.

<http://orcid.org/0000-0002-9563-3390>

Мещеряков Д.С.

<http://orcid.org/0000-0001-6831-8654>

Інститут психології імені Г.С.Костюка
НАПН України
(Київ)

Професійна суб'єктність вчителя в епоху штучного інтелекту

Професійну суб'єктність ми розглядаємо як прояв суб'єктності у професійній сфері, що забезпечує ефективну постановку і розв'язування професійних задач, а також ефективний професійний саморозвиток. Її високий рівень визначається власною професійною активністю, готовністю до самостійної постановки і розв'язування задач у професійній діяльності, до прийняття рішень, взяття на себе відповідальності. На нашу думку, тільки високий рівень професійної суб'єктності вчителя може забезпечити продуктивне застосування штучного інтелекту в освіті (Мещеряков, 2023; Смульсон, Мещеряков, Назар, 2023).

Прітен Ша у монографії «ШІ та майбутнє освіти: Навчання в епоху штучного інтелекту» (Shah, 2023) велику увагу приділяє проблемі збереження в системі освіти провідної ролі вчителя, викладача, тобто людини, яка проектує і створює віртуальний освітній простір, відповідає за нього, від якої залежить, як він каже, «підготовка студентів до майбутнього».

Він справедливо вказує, що збереження «живої» робочої сили в епоху ШІ є одним із побоювань, яке перегукується з проблематикою більшості інших галузей, не тільки системи освіти. Однак педагоги, на його думку, залишаться «важливими гравцями» в підготовці студентів. У той же час, різке збільшення залежності від технології (зокрема, технології штучного інтелекту) несе ризики, які потрібно розуміти і, відповідно, враховувати в роботі.

Хоча ШІ безумовно може покращити навчання, педагоги мають орієнтуватися на взаємодію зі студентами для підтримки істотної ролі людини в освіті. Тому й ідеться про важливість педагога як людини - фасилітатора (ми б сказали, посередника) набуття знань та навичок. Ця взаємодія є критичною, зокрема, для зміцнення емпатії, соціальних навичок та емоційного інтелекту. Додамо сюди розвиток інтелекту і суб'єктності. З іншого боку, надмірна увага до ШІ може призвести до нездорової залежності від технологій, зниження здатності студентів критично мислити і розв'язувати проблеми без цифрової допомоги. Зауважимо, що такі самопобоювання супроводжували включення багато років тому у навчальний процес калькулятора, а потім і перших обчислювальних машин. Інакше кажучи, йдеться про те, як саме проектувати (Смульсон, Мещеряков, Назар, Дітюк, 2023) включення (інтеграцію) ШІ до процесу навчання. Адже й

калькулятори можна включити в навчальний процес так, як ішлося колись у відомому педагогічному анекдоті про вчителя, який запитує першокласників: «Діти, у мене в правій руці два калькулятори, а в лівій – один. Скільки в мене всього калькуляторів?».

Саме для того, щоб інтеграція ІІІ у віртуальний освітній простір не стала схожою на анекдот, який ми навели вище, Прітен Ша пропонує для роздумів викладача, який проєктує включення (інтеграцію) штучного інтелекту до процесу навчання, або, інакше, проєктує віртуальний освітній простір за участю ІІІ, цікаву схему для самоаналізу, зокрема, з метою збереження його власної професійної суб'єктності.

Викладач, на його думку (Shah, 2023), має чесно відповісти собі на такі запитання.

- Які мої загальні освітні цілі для включення ІІІ в навчання?
- Які проблеми я намагаюся вирішити?
- Яким стандартам я намагаюся відповідати?
- Що я хочу отримати від інтеграції (тут і далі під інтеграцією мається на увазі включення ІІІ у навчальний процес)?
- Якими є важливі події, навколо яких я можу планувати свою інтеграцію?
- Чи є семестри або квартали, на які я можу розділити свій план?
- Чи є певні розділи програми, де у мене є більше свободи дій спробувати нові речі?
- Скільки часу мені потрібно, щоб ввести поняття або потрібні знаряддя моїм учням?
- Що я намагаюся вирішити за допомогою інтеграції ІІІ?
- Я інтегруюся, щоб мої студенти не відстали?
- Чи я інтегруюся, щоб краще відповідати своїм уже встановленим педагогічним цілям?
- Чи я інтегруюся, щоб полегшити своє життя і дозволити мені зосередитися на викладанні?
- Чи є реальні навички, які я хочу забезпечити своїм студентам з цього досвіду?

Звичайно, будь-яка інтеграція ІІІ в навчальний процес має відповідати освітній концепції держави та внутрішнім стандартам освітнього закладу.

На нашу думку, викладач мусить мати відповіді ще й на такі питання:

- Які є ризики застосування ІІІ в освіті, і чи готовий я до них?
- Чи готовий я нести відповідальність за наслідки інтеграції ІІІ в навчальний процес?
- З якими обмеженнями та недоліками ІІІ можуть зіштовхнутися учасники навчального процесу, і як цьому запобігти?
- Які переваги для учнів від інтеграції ІІІ в мій навчальний процес?
- Якими будуть критерії оцінювання ефективності та доцільності інтеграції ІІІ в навчальний процес?
- Мій проєкт інтеграції ІІІ відповідає законам, етичним нормам і освітнім стандартам?

Таким чином, психологічна готовність, достатність кваліфікації та наявність доцільного проєкту інтеграції ШІ в навчальний процес при проєктуванні віртуального освітнього простору підвищує професійну суб'єктність вчителя в епоху штучного інтелекту. При цьому вірним є й зворотнє твердження.

Список використаних джерел

1. Мещеряков Д.С. (2023). Основні критерії психологічної суб'єктності ШІ та нейронних мереж. XI Міжнародна інтернет-конференція «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми». <http://lib.iitta.gov.ua/735185>
2. Смульсон М.Л., Мещеряков Д.С., Назар М.М., Дітюк П.П. (2023). Концепція проєктування віртуального освітнього простору з потенціалом розвитку суб'єктності дорослих. Технології розвитку інтелекту. 2023. Т.7, 1 (33). <https://doi.org/10.31108/3.2023.7.1.4>
3. Смульсон М.Л., Мещеряков Д.С., Назар М.М. (2023). Психологічні проблеми становлення професійної суб'єктності. IV Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони України: стан, проблеми, перспективи» (18 травня 2023 року). Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, 2023. С. 315-318. <https://lib.iitta.gov.ua/737764>
4. Priten Shah (2023). AI and the future of education: Teaching in the Age of Artificial Intelligence, by John Wiley & Sons. 253 p. ISBN 9781394219261 (ePDF)